

Vöyri 2021

Söderskogenin tuulivoimapuiston arkeologinen täydennysinventointi

Jaana Itäpalo 23.8.2021

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Vöyrissä Söderskogenin tuulivoimapuiston suunnittelualueella vuonna 2019. Inventoinnin jälkeen on tullut pieniä muutoksia voimalapaikkoihin ja suunnitelmaan lisätty uusi n. 1,2 km pitkä tielinja Larvintieltä hankealueelle, minkä takia tehtiin täydennysinventointi, inventoinnin suoritti Jaana Itäpalo 24.7.2021. Työn tilaaja on Wpd Finland Oy.

Noin 790 ha laaja suunnittelualue sijaitsee 5 km Vöyrin keskustasta luoteeseen. Suunnitelmissa on sijoittaa alueelle yhteensä 8 voimalaa. Nyt inventoitiin suunniteltu uusi tielinjaus ja tuulivoimapuiston alueella muutuneiden voimalapaikkojen ympäristöjä.

Täydennysinventoinnissa ei paikannettu uusia arkeologisia kohteita. Vuosien 2019 ja 2021 inventointien jälkeen suunnittelualueelta tunnetaan 4 muinaisjäännöskohdetta ja 2 muuta kohdetta. Havaitut muinaisjäännökset sijaitsevat vähintään 200 metrin etäisyydellä suunnitelluista voimalapaikoista.

Tässä raportissa esitellään lähinnä vuoden 2021 inventointiin liittyviä tietoja, kohdekuvaukset ja muut selvitukseen liittyvät tarkemmat tiedot on esitetty vuoden 2019 raportissa.

Sisällysluettelo

	S.
1. Perustiedot.....	3
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1. Tutkimushistoria.....	4
2.2. Menetelmä.....	5
3. Maisema, topografia ja geologia.....	5
4. Alueen maankäytön historiaa	7
5. Tulokset.....	8
6. Aineistoluettelo.....	8

Kansikuva: Lato Larvintien pohjoispuolella Gammelrödslanin peltoalueella.

1. Perustiedot

Selvitysalue: Söderskogenin tuulivoimapuiston suunnittelualueet
Tilaaaja: Wpd Finland Oy
Laji: osainventointi
Kenttätöaika: 24.7.2021
Karttanumerot: TM35-lehtijako MMLP3414R, P3413R (mk 1:20 000)
vanha yleislehtijako MML 133306 (mk 1:20000)
Korkeus: n. 17,50- 55 m mpy
Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto
Aiemmat löydöt: Vörsberg KM 20721:1-22
Kvivilainträsket S, mahdollisesti KM 7892:1 (pronssisormus) ?

Inventointilöydöt: -

Aiemmat tutkimukset: 1966 Ari Siiriäinen tarkastus, Helsinge, Kvivilainträsket N, Kvivilainträsket S, Vörsberg
1976 Anja Torvinen inventointi, Vörsberg
1979 Anja Torvinen kaivaus, Vörsberg
1981 Mirja Miettinen, tarkastus, Kvivilainträsket S (ei raporttia rekisteriportaalissa)
2004 Pentti Rislä tarkastus, Lågpelt

Lähialueella: 1920-1941 Jacob Tegengren kaivauksia, Lågpeltkangas
1960 Anna-Liisa Hirviluoto tarkastus, Lågpeltkangas
1960 Aarne Kopisto tarkastus, Lågpeltkangas
1966 Ari Siiriäinen tarkastus, Lågpeltkangas

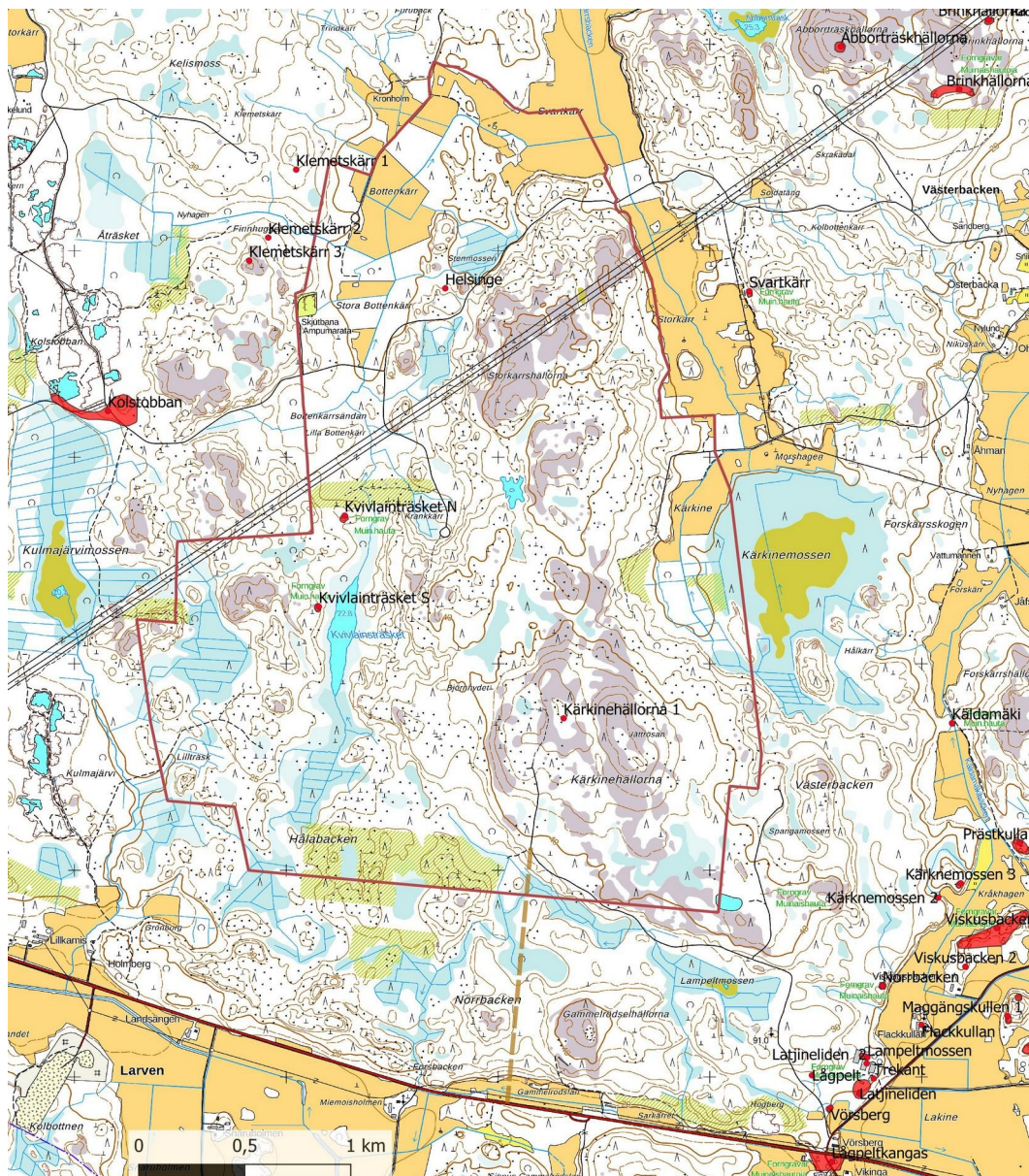

Tuulivoimapuiston suunnittelualueen yleissijainti. Tunnetut arkeologiset kohteet pisteinä, sijaintitiedot Museoviraston rekisteriportaalin mukaan.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Vöyriin suunnitellaan Söderskogenin tuulivoimapuiston rakentamista n. 5 km keskustasta luoteeseen. Suunnitelmissa on sijoittaa alueelle enintään 8 voimalaa. Lisäksi olemassa olevaa tieverkostoa parannettaisiin ja rakennettaisiin uusia teitä, sähkökaapelit sijoitettaisiin teiden viereen.

Tuulivoimapuiston alueella tehtiin vuonna 2019 arkeologinen maastoinventointi, jonka jälkeen voimaloiden sijoittelu on jonkin verran muuttunut ja suunnitelmaan lisätty uusi n. 1,2 km pitkä tielinja eteläpuolella kulkevalta Larvintieltä hankealueelle. Pohjanmaan museon lausunnon mukaan tuli vielä varmistaa jääkö Jacob Tengengrenin n. 100 vuotta sitten Vöyrillä kirjaamia tarina- ja palvontapaikkoja rakennettaville alueille.

Lähtötilanne ennen vuoden 2019 inventointia, tunnetut kohteet Museoviraston rekisteriportaalin mukaan. Larvintieltä hankealueella johtava uusi tielinjaus merkitty katkoviivana, linjaus inventoitiin vuonna 2021. Taustakartta 7/2021 Mml.

2.1. Tutkimushistoria

Vuoden 2019 inventoinnissa suunnittelualueelta löytyi kaksi muinaisjäännekseksi tulkittua uutta kohdetta, joissa molemmissa on rakkakuoppia; kohteessa *Karkinehallorna 2* on ainakin 15 rakkakuoppaa, paikan topografia ja rakenteet viittaavat lähinnä kivistä hylkeenpyytäjien leiri- ja varastoisipaikkaan.

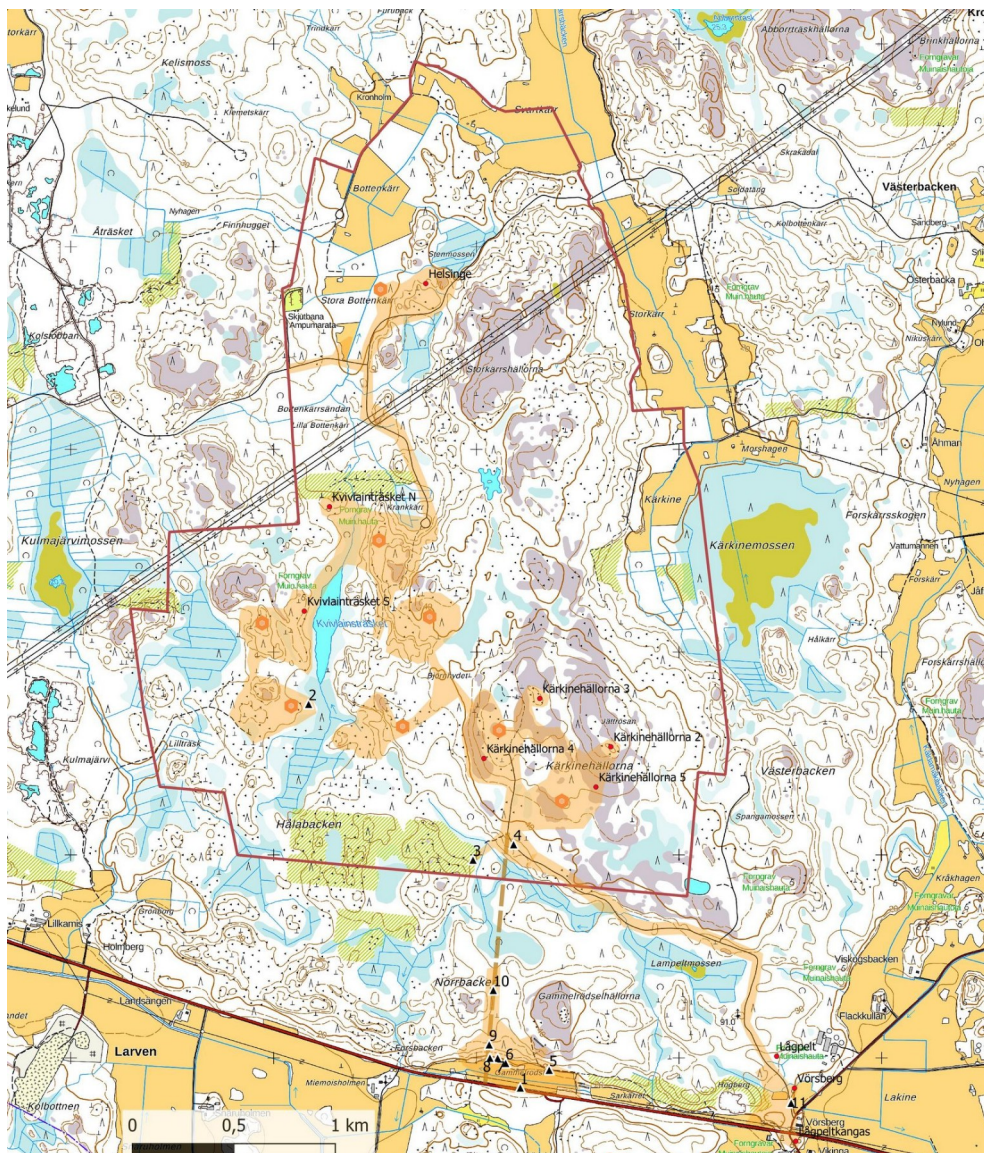
2.2. Menetelmä

Kenttätöyömenetelmät olivat pintahavainnointi, valokuvaaminen ja kairaus käsikairalla. Maaperä tuulivoimapikkojen ympärillä on kallioista ja paikoin erittäin kivikkoista, joten koekuopitusta ei tehty. Larvintien pohjoispuoliset pellot olivat peitteisiä, mutta reunoilla oli avoimia maapintoja, joista oli mahdollista tehdä hyvin havaintoja, lisäksi tehtiin kairalla koepistoja peltokerrokseen.

Inventointia laajennettiin muuttuneille voimalapaikoille ja niiden ympäristöön. Larvintien ja hankealueen välinen uusi tielinjaus käytiin tarkemmin läpi sen etelä- ja pohjoispäässä. Pohjanmaan museolta saatiin digitaalisena kopiona Jacob Tegengrenin teos ”Minnen från heden tid och lämningar av heden kult i Vörå” (1921), josta tarkastettiin mahdollisiin hankealueella sijaitseviin arkeologisiin kohteisiin viittaavat maininnat, vanhojen kuvailutietojen perusteella kohteiden paikantaminen voi olla mahdotonta, koska mm. metsähakkuut ovat voimakkaasti muuttaneet ympäristöjä.

3. Maisema, topografia ja geologia

Muuttuneiden voimalapaikkojen ympäristö on monin paikoin vaikeakulkuista kivikkoa ja ojitettua tiheää metsää. Larvintien ja hankealueen välinen uusi tielinjaus kulkee myös enimmäkseen vaikeakulkuisessa ojitetussa kivikkoisessa tai soistuneessa maastossa, metsä on paikoin läpipääsemätöntä. Eteläosassa linjaus kulkee peltoalueella.

Inventoidut alueet (myös vuosi 2019), valokuvauspaikat 1-11 sekä voimalapaikat. Tarkastetut kohteet punaisena ympyränä. Taustakartta Mml 7/2021.

2. Voimalapaikan itäpuolista metsää.

3. Metsänreunaa tielinjan länsipuolella, kaakkoon.

4. Uuden tielinjauksen risteys, luoteeseen.

5. Gammelrödslanin reunalla kulkeva traktoritie.

6. Tielinjaus kulkee ladon länsipuolella, kuva länteen.

7. Pellon avoimet pinnat tarkastettiin.

8. Metsänreunassa kulkee vanha tielinja, länteen.

9. Tielinjausta pohjoiseen kohoavalla kivikkoisella rinteellä.

10. Alueelle tyypillinen kivikkoinen mäki.

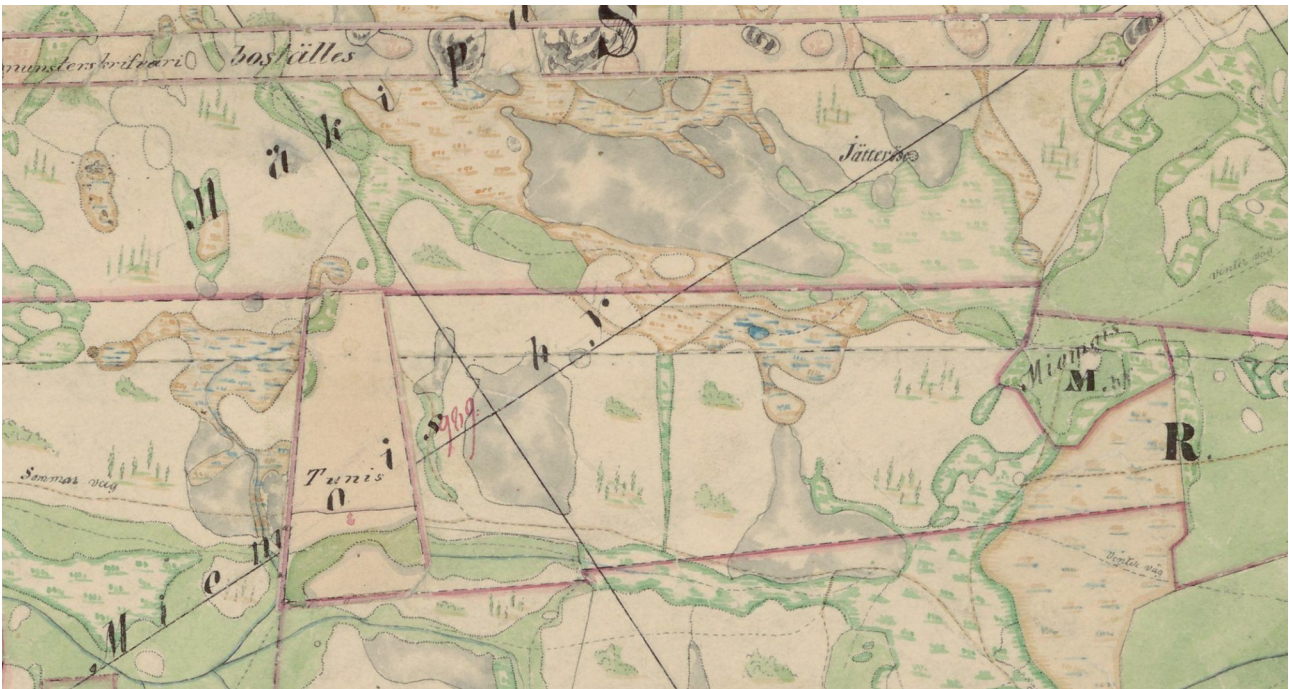

11. Lågperltin peltoja hankealueen kaakkoispuolella.

4. Alueen maankäytön historiaa

Uuden tielinjauksen eteläpää kulkee vanhan kyläasutuksen läheisyydessä Gammelrödsplanin peltoalueella. Sen pohjoisreunalla kulkevan nykyisen traktoritien kohdalle on merkitty 1840-luvun pitäjänkartalle jonkinlainen kulkuväylä. Tietä ei ole merkitty kokonaan nykyiselle peruskartalle, mutta lidar-kuvassa ajoura erottuu hyvin. Myös peltoja tai niittyjä sijaitsi pitäjänkartan mukaan samoilla alueilla kuin nykyään. Larvintien ja hankealueen välisen uuden tielinjan pohjoispään tuntumaan on merkitty pitäjänkarttaan talvitie jotakuinkin nykyisen Kärkinehällornan eteläpuolella kulkevan metsätien kohdalle. Högbergin lounaispuolelle merkitty lyhyt pitkospuutiesuus on jäänyt nykyisen metsätien ja Larvintien alle.

Jabob Tegengren mainitsee Kivivlandsträsketiltä 2 metrin etäisyydellä rökkiöstä 1,2 m korkean, päältä tasaisen kiven, jossa on 15 cm pitkä, 8 cm leveä ja 9 cm syvä kuoppa, ja muutamien metrien etäisyydellä toisen rökkiön, jonka silmäkivessä on myös kuoppa. Hän toteaa: "Att vi här ha att göra med offergröpar, i vilka man nedlagt gåvor för de dödas räkning, lider knappt något tvivel" (s. 47). Kivivlandsträsketin rökkiökohteet tarkastettiin vuonna 2019, jolloin mahdollisia uhrikuoppia ei havaittu eikä niitä mainita myöskään vuosien 1966 tai 1981 tarkastuksissa. Tegengrenin tekstistä ei löytynyt muita mainintoja mahdollisista aiemmin tuntemattomista kohteista hankealueella.

Yksityiskohta 1800-luvun puolivälissä valmistuneesta pitäjänkartasta Larvintien ja Kärkinehällornan eteläosan välisestä alueesta. Kartalle on merkitty Kärkinehällornan ja Kvivilainsträsketin eteläpuolella kulkenut talvitie. Nykyisen Larvintien tuntumassa kulki kesätie ja talvitie. Kartta, Arkistolaitoksen digitaaliarkisto: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=6274943>

5. Tulokset

Täydennysinventoinnissa ei tehty havaintoja uusista muinaisjäännöksistä, joten tiedot selvitysalueen arkeologisista kohteista säilyivät ennallaan. Vuoden 2019 inventoinnissa mielenkiintoisin uusi havainto oli kohde **Kärkinehällorna 2**, missä on ainakin 15 rakkakuoppaa. Paikan topografia ja rakenteet viittaavat kivikautiseen hylkeenpyytäjien leiri- ja varastoimispaikkaan. Kohdekuvaukset on esitetty vuoden 2019 raportissa.

Jaana Itäpalo

23.8.2021 Jaana Itäpalo

6. Aineistoluettelo

Digitaalinen aineisto

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto: pitäjänkartat: Vöyri <http://digi.narc.fi/digi/search.ka>

Geologian tutkimuskeskus,

<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,

<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, arkeologiset kohteet ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Suomen ympäristökeskus, <https://www.syke.fi/avointieto>

Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX) <http://www.vanhakartta.fi/>

Kirjallisuus:

Tegengren, Jacob, Minnen från heden tid och lämningar av heden kult i Vörå. 1921.